

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ «ПІДНЕБЕСНОЇ» ІМПЕРІЇ ЯК МОДЕЛЬ «ЯДЕРНОГО СТРИМУВАННЯ»

Стаття аналізує концепцію національної безпеки Китаю, її становлення та перспективи розвитку в XXI столітті. На підставі проведеного аналізу розглянуто її характеристики та запропоновано класифікацію моделі національної безпеки, а також здійснено її оцінку в якості можливої загрози національній безпеці України.

Ключові слова: Китай, національна безпека, концепція, ядерна зброя, модель.

Статья анализирует концепцию национальной безопасности Китая, ее становление и перспективы развития в XXI веке. На основании проведенного анализа рассмотрены ее характеристики и предложена классификация модели национальной безопасности, а также осуществлена ее оценка в качестве возможной угрозы нацбезопасности Украины.

Ключевые слова: Китай, национальная безопасность, концепция, ядерное оружие, модель.

Article analyzes the concept of national security of China, its formation and development prospects in the XXI century. On the basis of the spent analysis its characteristics are considered and classification of model of national security is offered, and also carried out its estimation as possible threat of national security of Ukraine.

Key words: China, national security, concept, nuclear weapon, model.

У новому тисячолітті до світового «ядерного клубу» офіційно входять дев'ять держав, ще певна кількість провідних регіональних країн світу мають свої ядерні програми, хоча офіційно дотримуються без'ядерного статусу. Разом з тим, концепції національної безпеки країн, що відповідають моделі «ядерного стримування» можна, з певними обмеженнями, віднести і до моделей регіонального лідерства. До зазначеної категорії держав можна віднести Індію, Китай, Пакистан, із деякими зауваженнями – Іран, Тайвань, КНДР та Південну Корею.

Проте головним аспектом виокремлення в особливу модель є основна відповідність між індійськими, китайськими і пакистанськими положеннями щодо проблем ядерної зброї. Хоча їх доктрини різні, політична еліта країн дотримується стратегії «ядерного стримування» і, що не менш важливо, утримуються від розгортання ядерного потенціалу, незважаючи на високий рівень напруженості в регіонах зазначених держав.

Постановка проблеми. Незважаючи на важливість Китаю як країни-партнера для України, в сучасних національних і світових наукових дослідженнях китайську проблематику досліджено недостатньо, особливо в сфері національної безпеки. Переважна більшість досліджень в зазначеній сфері носить диференційний характер, маючи історико-економіко-політичну аналітичну спрямованість. Майже відсутні системні наукові дослідження в сфері національної

безпеки, використання системного підходу до аналізу її концепції та системи нацбезпеки цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національної безпеки Китаю та Азійсько-Тихоокеанського регіону досліджують представники різних національних наукових шкіл: китайської – Чж. Байцзі, Чж. Ганчень, В. Гуанченг, Чж. Кунь, Чж. Хунвей, Ж. Цзунцзе; російської – С. Баранов, В. Белокреницький, Ю. Ганковський, В. Кузнецов, А. Куценков, Н. Лебедева, С. Лузянін, М. Мамонов, В. Москаленко, О. Остроухов, Ф. Юрлов, Т. Шаумян та української – О. Борділовська, І. Коміренко, О. Литвиненко, Є. Макаренко, В. Манжола, О. Маначинський, О. Лукаш, К. Рубель; А. Чичановський та ін.

Мета статті. Метою статті є аналітичне дослідження концепції національної безпеки Китаю з метою визначення характерних ознак останньої та класифікації моделі нацбезпеки, а також її оцінки в якості можливої загрози національній безпеці України.

Виклад основного матеріалу. Створення в 1949 році Китайської народної республіки суттєво змінило баланс сил в складній післявоєнній біполярній структурі міжнародних відносин. Провідні капіталістичні країни під керівництвом США зайняли позицію всебічної ізоляції «Червоного Китаю», не залишивши уряду останнього можливості для маневру на міжнародній арені. Таким чином, ідеологічно близький східному блоку комуністичний

уряд в Пекіні отримав додаткові геополітичні аспекти на користь одностороннього зближення із соціалістичним блоком під егідою Радянського Союзу.

Період поживлення і поглиблення зовнішньополітичної роботи та забезпечення системи національної безпеки тривав до 1966 року. Саме в цей період були здійснені перші цілеспрямовані кроки по створенню китайської зовнішньої політики і концепції безпеки, альтернативних розробкам як радянських, так і американських фахівців [1-7].

Перша половина шістдесятих років ознаменувалася відкритою відмовою китайських керівників від «біполярного» бачення світу, коли протистояння «соціалізм – капіталізм» було головним критерієм при визначенні практичних зовнішньополітичних кроків. Китай відійшов від концепції твердого «біполярного» світу, що спричинило пошук нового теоретичного обґрунтування поведінки «Піднебесної» на міжнародній арені і у сфері національної безпеки. В практичному плані це виразилося в проголошенні концепції «проміжних зон» 1964 року, згідно з якою остання складалася із двох частин: до першої відносились незалежні країни, що борються за незалежність, до другої частини – провідні капіталістичні країни. Новелою зазначеної концепції є її цільовий характер, спрямований на формування нового фронту боротьби проти «американського імперіалізму» і на стримування Радянського Союзу [1-8].

Період з 1966 до 1976 роки, відомий як «Десятиліття смут», став трагічним етапом в житті китайського суспільства: «культурна революція» відкинула назад розвиток національної науки про міжнародні відносини, теорію національної безпеки, а також завдала шкоди міжнародному престижу країни. На початку сімдесятих років була відкрито і недвозначно висунута теза про більшу небезпеку Радянського Союзу: «Американський імперіалізм – це паперовий тигр, який давно вже простроплений народами світу, «соціал-імперіалізм» набагато оманливіший в порівнянні з імперіалізмом старої марки і тому набагато небезпечніше» [1-9].

Протягом вісімдесятих-дев'яностих років минулого століття закладалася теоретична основа сучасної зовнішньої політики і національної безпеки Китаю. Курс «чотирьох модернізацій» робив упор на здійсненні внутрішньоекономічних перетворень. Наявними стали проблеми національної безпеки, пов'язані із забезпеченням мирного стабільного оточення, і питання розвитку, що прямо залежать від перспектив оптимізації місця Китаю в структурі світових економічних і науково-технічних контактів [5-12].

У 1982 році за підсумками XII з'їзду Комуністичної партії Китаю була прийнята провідна лінія на проведення «незалежної і самостійної зовнішньої політики», що обумовлювала принцип не створення союзницьких відносин з будь-якою із наддержав, яка зрівнювала стосунки Китаю зі Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Замість тотальної відповідальності однієї або обох наддержав за нестабільність у світі «Піднебесна» декларує персоніфікацію

відповідальності в світових справах за конкретні порушення світового правопорядку [5-10].

У дев'яності роки китайські аналітики, незважаючи на деяке вповільнення темпів роботи, продовжили модернізувати свої зовнішньополітичні уявлення і постулати безпеки. В зв'язку зі зміною в цілому системи міжнародних відносин світ вступив в перехідний етап з парадигмою нового світоустрою. Погляди щодо нової архітектури були визначені світовими змінами: розпад східного блоку, а потім і СРСР, в сукупності з активізацією міжнародної діяльності Сполучених Штатів, викликали в Пекіні побоювання щодо можливості появи «монополярного» світоустрою, проте, боротьба проти всевладдя будь-якої держави на світовій арені була внесена до пріоритетів зовнішньої політики та безпеки Китаю [6-14].

Разом з тим, існує два основні погляди-теорії китайських науковців. Відповідно одній з них після холодної війни поступово сформувалася багатоцентрична світова система з п'ятьма головними великими силами – Сполученими Штатами, Японією, Китаєм, Росією та Німеччиною, тобто модель «одна наддержава – багато сильних держав». У зазначеній багатоцентричності в порівнянні з біполярною моделлю періоду холодної війни відбулися не тільки прості зміни за формою, але і зміни якості: «полюс» замінений «центром», оскільки особливістю «полюса» є тривале стабільне протистояння, а «центру» – керівне положення даної країни визначається характером конкретних справ».

Інша теорія розглядає наступну структуру світоустрою: одну наддержаву (США), кілька сильних держав (Німеччина, Японія, Росія, Китай та інші), три економічні полюси (США, Європа, Японія), два військових полюси (США і Росія), п'ять політичних полюсів – п'ять постійних членів Ради Безпеки ООН (США, Росія, Китай, Англія і Франція). Проте зазначена структура перебуває в процесі змін [6-12].

Істотна відмінність сучасної зовнішньої політики і національної безпеки в порівнянні з вісімдесятими роками полягає в тому, що майже у всіх моделях місце одного з полюсів приділяється Китаю. Раніше ж досить часто звучали заяви про те, що Китай ніколи не прагнучиме як до статусу «полюсу», так і до статусу наддержави.

Головною метою встановлення нового порядку політична еліта республіки бачить в оптимізації свого місця полюсу в багатопольярному світі, забезпеченні національної безпеки країни, створенні зовнішніх сприятливих умов для внутрішнього розвитку і забезпеченні нового статусу на міжнародній арені.

Провідними напрямками нового світового порядку в вузькому аспекті є запобігання внутрішньодержавним колізіям, підтримка стабільності суспільства, для чого необхідно мінімізувати або звести нанівець зовнішнє втручання, а також завоювання неформального лідерства в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що також припускає зменшення зовнішнього втручання або впливу, проте вже на регіональному рівні [6-16].

У квітні 2010 року Управління інформації Державної Ради Китаю опублікувало Білу книгу «Національна оборона КНР – 2010», яка в історичному плані стала її

сьомою редакцією з 1995 року. Новелою видання є характеристика змін в військовій політиці, збройних силах і оборонному секторі економіки Китаю за останні роки [17-21].

У книзі наголошується, що Китай перебуває на шляху модернізації, прихильний завданням відродження країни і, виходячи з цього, буде свою політику в військовій сфері. Фундаментальними інтересами Китаю є мирна обстановка і сприятливе оточення. Китай проводить самостійну і незалежну зовнішню політику миру і прагне до нового світового і регіонального порядку, заснованого на багатополлярності, стабільності, співпроцвітання та сумісного розвитку.

Разом з тим, одержують розвиток тенденції багатополлярності і економічної глобалізації, ситуація в сфері міжнародної безпеки зберігає тенденцію до покращення. Відносини між великими державами характеризуються багатьма переплітаними протиріччями і незгодами. Однак взаємний облік сильних сторін, співробітництво, контроль і стримування один одного залишаються основною рисою їх відносин. Велика кількість країн, що розвивати зі значним потенціалом росту представляють суттєву силу, що сприяє встановленню слушного і розумного нового міжнародного порядку, що сприяє збереженню загального миру і розвитку.

Головними положеннями концепції національної безпеки Китаю є:

- зміцнення національної оборони, протидія агресії і збройній підривній діяльності, захист державного суверенітету, єдності, територіальної цілісності і безпеки країни. Цілком для цілей самооборони вжиття зусиль по модернізації своєї оборони;
- створення і зміцнення незалежної національної оборони, з опорою на власні сили; Китай не прагне до союзу з будь-якою країною або блоком країн, не бере участь у військових блоках;
- здійснення військової стратегії активної оборони: Китай дотримується принципу проведення головним чином оборонних операцій, самооборони, і оволодіння ініціативою після удару супротивника;
- створення обмежених і потужних збройних сил з китайською специфікою (трансформування армії кількісної переваги в армію якісної переваги, підготовка висококваліфікованого особового складу, підвищення технічного рівня озброєнь з метою підвищення ефективності збройних сил);
- зміцнення єдності збройних сил з народом і готовність до самооборони за участю всього народу (концепція «народної війни», тобто комбінація постійної армії з потужними резервними силами);

ЛІТЕРАТУРА

1. Жирнов Д. А. Внешнеполитическое сотрудничество России и Китая в контексте формирования постбиполярной модели международных отношений / Д. А. Жирнов // Северо-Восточная и Центральная Азия: динамика международных и межрегиональных взаимодействий : [учебное пособие] / Под ред. А. Д. Воскресенского; МГИМО(У). – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 240–304.
2. История Китая : [учебник для вузов] / Под ред. А. В. Меликсетова. – 4-е изд. – М. : Изд-во МГУ : ИД «Оникс», 2007. – 751 с.
3. Окунев О. Б. Экономика стран Индокитая / О. Б. Окунев. – М. : МГИМО-Университет, 2008. – 144 с.
4. Дэн Сяопин. Совершенствоваться в использовании момента для разрешения вопросов развития / Сяопин Дэн. – Пекин, 2007. – Т. 3. – 563 с.
5. Лукин А. В. Медведь наблюдает за драконом. Образ Китая в России в XVII–XXI веках / А. В. Лукин. – М. : Восток-Запад : АСТ, 2007. – 598 с.

– підпорядкування національної оборони спільним завданням економічного розвитку країни;

– захист миру в усьому світі, протидія агресії та експансії. Китай виступає проти гегемонізму і «політики сили»; спроб будь-якої країни, нав'язати іншим країнам свою політичну систему і ідеологію в будь-якій формі; не прагне до військової експансії; не має за рубезем своїх військ або військових баз; виступає проти гонки озброєнь і підтримує світове співтовариство в його зусиллях по забезпеченню миру, безпеки і стабільності [19-21].

Отже, «Біла книга про національну оборону Китаю» свідчить про наявні в країні процеси скорочення чисельності армії, вдосконаленні військових структур, приведенні їх у відповідність з реальними можливостями економіки країни та змінами в міжнародній обстановці, розширенні ролі військово-політичних і військово-дипломатичних акцій в зовнішньополітичній діяльності «Піднебесної» імперії.

Згідно з концепцією національної безпеки китайська республіка має в своєму розпорядженні невелику кількість ракетно-ядерної зброї, обравши на себе зобов'язання не застосування першим ядерної зброї проти неядерних країн, не участі в гонці ядерних озброєнь; не розміщенні ядерної зброї за межами своїх кордонів. Проте концепція передбачає завдання нищівного ядерного удару у відповідь на зовнішню агресію, в разі необхідності. Чисельність, склад і розвиток ядерних сил Китаю відповідає загальній лінії китайської військової стратегії активної оборони. Ядерні сили Китаю перебувають під прямим керуванням Центральної Військової Ради [18-21].

Висновки. На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що модель національної безпеки Китаю можна віднести до моделі «ядерного стримування». Проте на сьогодні спостерігається певний градієнт концепції нацбезпеки в напрямку моделі «регіонального лідерства».

Проведений аналіз альтернативних поглядів на національні інтереси Китаю показує, що відповідно до існуючої концепції останній не генеруватиме для України системної і довготривалої загрози оскільки на даний час «Піднебесна» імперія залишається одним з основних торгово-економічних держав-партнерів нашої країни.

Разом з тим, існує реальна загроза зміни статусу держави-партнера на державу-загрозу для національної безпеки Китаю в разі вступу України до будь-яких військово-політико-економічних блоків на чолі з Росією.

6. Свешников А. А. Концепции КНР в области внешней политики и национальной безопасности / А. А. Свешников // Китай в мировой политике. – М. : МГИМО; «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. – С. 93–143.
7. Мамонов М. Стратегия профилактики «опасности» во внешней политике КНР / М. Мамонов // Международные процессы. – Т. 5. – № 3 (15). – Сентябрь-декабрь. – 2007. – С. 10–12.
8. Gill Bates. Rising Star: China's New Security Diplomacy / Bates Gill. – Washington: Brookings Institution Press, 2007. – 267 p.
9. Воскресенский А. Д. Россия и Китай: потенциал, перспективы, вызовы и проблемы регионального измерения отношений / А. Д. Воскресенский // Взаимодействие России и Китая в глобальном и региональном контексте. – Владивосток : Издательство ДВГУ, 2008. – С. 70–135.
10. Лузянин С. Г. Внешняя политика Китая в «ближнем окружении» / С. Г. Лузянин // Проблемы Дальнего Востока. – 2010. – № 3. – С. 6–22.
11. Лебедева М. М. Тенденции мирополитического развития: место России и Китая / М. М. Лебедева // Трансформация современной международной системы: ответы и выборы Китая и России / Под ред. проф. Пан Давея. – Шанхай : Академия общественных наук, 2010. – С. 44–54.
12. Алексеенкова Е. С. Глобальное лидерство Китая: взгляд из США / Е. С. Алексеенкова // Вестник МГИМО-Университета. – 2011. – № 2. – С. 56–63.
13. Ян Сюэтуан. Направления развития мировой архитектоники и возможности для Китая / Сюэтуан Ян // Современный Азиатско-Тихоокеанский Регион. – 2008. – № 5. – С. 25–33.
14. Лузянин С. Г. Внешняя политика Китая до 2020 г. Прогностический дискус [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://iee.org.ua/ru/prognoz/2938/> – Загл. с экрана.
15. Хуан Хэ, Чжу Ши. О возможности «совместного господства» Китая и США / Хэ Хуан, Ши Чжу // Современные международные отношения. – 2008. – № 2. – С. 28–32.
16. Лю Минфу. Размышления великой державы о постамериканском мире: китайская мечта / Минфу Лю. – Пекин, 2010. – 321 с.
17. Todd B. Rise of BRIC, and the US' Desperate Move to Retain its Stranglehold. Mainstream. Vol XLVI. № 50 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mainstreamweekly.net/article1072.html>
18. Качан Г. Г. Ядерная стратегия Китая (1949-2005 гг.) / Г. Г. Качан. – М. : Спутник+, 2010. – 642 с.
19. Лузянин С. Китай на пути к «сверхдержаве»: сколько осталось пройти? / С. Лузянин, М. Мамонов // Обозреватель-Observer. – 2011. – № 4. – С. 78–91.
20. Kissinger Henry. On China / Henry Kissinger. – The Penguin Press, 2011. – 586 p.
21. Лузянин С. Г. Китай в глобальных и региональных измерениях. Ресурсы и маршруты «возвышения» / С. Г. Лузянин, М. В. Мамонов // Китай в мировой и региональной политике. История и современность. Вып.: XVI: ежегодное издание / отв.ред.-сост. Е. И. Сафонова. – М. : ИДВ РАН, 2011. – С. 5–22.

Рецензенти: **Іванов М. С.**, д.політ.н., професор;
Славко Т. О., к.політ.н., доцент.

© Коломієць О. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 02.02.2012 р.

КОЛОМІЄЦЬ О. В. – кандидат політичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного інституту Міністерства оборони України.

Коло наукових інтересів: національна безпека України, концепції національної безпеки країни.